

TORSTI SIRÉN

Suomalainen strateginen kulttuuri ja päätöksenteon rationaalisuus

Strateginen kulttuuri viittaa sotilaiden ja siviileiden yhteistoimintaan ja vallitseviin toimintatapoihin valtion ja kansakunnan puolustukseen sekä turvallisuuteen liittyvissä konteksteissa (esim. EU ja Nato). Perinteisesti sotilaseliitti ja poliittinen eliitti on käsitetty omiksi strategiseksi yhteisöikseen, mitkä molemmat ovat alakulttuuriensa "vankeja"; ne ovat tottuneet (habituoituneet) ajattelemaan ja toimimaan valtion puolustukseen sekä turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä omasta mielestään rationaalisesti, vaikka toisen alakulttuurin edustajat tuomitsisivat edellisen toiminnan epärationaaliseksi. Kaikki ajattelu, mielipiteet ja päätöksenteko perustuvat kuitenkin myös uskomuksiin ja tunteeseen; mikään päätöksenteko ei ole siis täysin kognitiivista ja rationaalista. Artikkelin pääväittäjä on, että Suomessa strateginen kulttuuri on käsitettävä kokonaisuutena, jossa sotilas- ja poliittisen eliitin lisäksi koko kansakunta on osa kansallista strategista kulttuuria. Suomen turvallisuusdiskurssissa erityisesti "Nato-option" ylläpitäminen on joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti merkityksellistetty (signified) Venäjän pelolla. Rationaalista päätöksentekoteoriaa syvemmälle luotaavaa, psykoanalyttista identiteettiteoriaa mukaillen suomalaisesta strategisesta kulttuurista ja Nato-diskurssista on löydettävissä ainakin kolme näkökulmaa: 1) nykyisyyden legitimoiminen menneisyyden kansallisilla vääryyksillä, häviöillä ja voitoilla ("esi-oidipaallinen strateginen kulttuuri"), 2) nykyisyyden legitimoiminen tarpeella identifoitu täydellisesti osaksi Länttä ("oidipaallinen strateginen kulttuuri") ja 3) nykyisyyden legitimoiminen globaalilla muutostarpeella, minkä mukaisesti sekä menneisyys että potentiaalinen uusi (Nato) katsotaan riittämättömiksi maailman todellisten haasteiden kannalta ("jälkioidipaallinen strateginen kulttuuri").

Johdanto

"Nato-optio on pelleilyä", totesi europarlamentaarikko Alexander Stubb helmikuussa 2007 ennen nykyistä ulkoministeriyttä. "Nato-optio on yhä olemassa", totesi tuore ulkoministeri Alexander Stubb kuitenkin hieman yli vuotta myöhemmin vastatesaan eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajan, Pertti Salolaisen näkemykseen Natoon liittymisen vaikeutumisesta "Venäjän viimeaikaisten varoitusten takia". Europarlamentaarikko Stubbin mukaan uskottavan puolustuksen ylläpitäminen ja samanaikainen osallistuminen kansainvälisiin rauhanturvatehtäviin edellyttää kahta

rationaalista vaihtoehtoa, jotka eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois: lisärahoitus puolustusvoimille tai sotilaallinen liittoutuminen. Lyhyellä aikavälillä europarlamentaarikko Stubbin mukaan lisäraha auttaa, mutta pitkällä aikavälillä tarvitaan selvästi uskallusta "ajatella asiat uusiksi". Ulkoministeri Stubbin mukaan Nato-jäsenyys ei ole ajankohtainen, eikä hän voi ulkoministerinä "jaella samanlaisia Nato-kommentteja kuin yksityishenkilönä tai europarlamentaarikkona."¹

Suomalaisessa Nato-diskurssissa on havaittavissa muitakin edellä olevan esimerkin kaltaisia ristiriitaisia kannanottoja, minkä seurauksena erityisesti poliittista eliittiä on helppo syyttää epärationaaliseksi Nato-kysymyksen suhteen. Perinteisesti poliitikot ja sotilaat on käsitetty kansakunnan poliittis-sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä (esimerkiksi Nato-jäsenyys) omiksi "strategisiksi yhteisöikseen", mikä vieläkin on ainakin pintapuolisesti validi väite. Suomalainen Nato-diskurssi ei noudata kuitenkaan puhtaasti vasemmisto-oikeisto -rajalinjaa, eikä ammattisotilaidenkaan suhtautuminen Natoon ole yhdenmukaista. Mielipidemittausten ja lukemattomien blogi-keskusteluiden mukaan myös koko kansakunnan suhtautuminen Natoon on hajautunut.

Tässä artikkelissa pyritään vastaamaan kysymykseen: Miten Nato on suomalaisessa turvallisuusdiskurssissa merkityksellistetty (signified)? Perinteisesti Nato-kysymystä on tutkittu rationaalisen päätöksentekoteorian hyöty-haitta tai kustannustehokkuuden näkökulmasta. Tässä artikkelissa suomalaista Nato-diskurssia pyritään tulkitsemaan psykoanalyttisen identiteettiteorian metodilla funktionaalisesti jonkin syvemmän uskomusmaailman, kansallisen identiteetin ilmentymänä². Artikkelissa tarkastellaan aluksi rationaalisuutta sen tieteenfilosofisessa sekä käytännönläheisemmässä merkityksessä. Tämän jälkeen tarkasteluun tuodaan strateginen kulttuuri tutkimusperinteenä. Lopuksi edellä mainitut elementit yhdistetään empiirisessä osuudessa suomalaisen strategisen kulttuurin ja erityisesti siihen kuuluvan Nato-diskurssin tarkasteluksi.

1 Rationalismista ja päätöksenteon rationaalisuudesta

Tieteenfilosofiassa rationalismi tarkoittaa turvautumista ajatteluun ja järkeen kokemusmaailman sijasta (empirismi). Äärimmilleen vietyinä rationalismi tarkoittaa tällöin sitoutumista seuraamaan ajatteluamme/järkeämme, mihin tahansa se sitten meidät johdattaakaan³. Tällainen järjen ja ajattelun vapaa, emansipatorinen virta johtaa mei-

1 Stubb (9.2.2007), Uusisuomi (8.4.2008), Helsingin Sanomat (8.4.2008).

2 Ks. esim. Joenniemi (2006), p. 6. Pertti Joenniemi on tutkinut suomalaista asevelvollisuutta funktionaalisenä kansallisen identiteetin ilmentymänä.

3 Pettman (2000), s. 4–9. Pettmanin mukaan "Rationalism means the commitment to reason, the willingness to follow the use of the reasoning mind wherever it might lead".

dät helposti post-moderniin ”mikätahansisuuteen” tai normatiivis-idealistiseen, jopa utopistiseen tulevaisuususkoon. Jos turvaudumme yksilöinä pelkkään rationaalisuuteen filosofisessa mielessä, voimme päätyä ehkä lopulta siihen loppuasetelmaan, että asevoimia eikä liittoutumisia maailmassa tarvita, koska tulevaisuuden globaalit ongelmat (esimerkiksi ilmastomuutos) edellyttävät koko maailmanyhteisön, kaikkien kansakuntien ja yksilöiden yhteistä tahtoa ja aivan muita välineitä kuin asevoimia kyseisten ongelmien ratkaisemiseksi. Näin ollen, ainakaan filosofisessa merkityksessä toisen strategisen yhteisön edustaja ei voi syyttää toisen vastaavan edustajaa epärationaaliseksi, koska rationaalisuus on filosofisesti subjektiivinen ”ajatusleikki”; *yksilötasolla me olemme kaikki rationaalisia.*

Käytännönläheisemmässä (yhteisöllisessä ja kulttuurisessa) merkityksessä rationalismilla viitataan lähinnä pragmaattisuuteen ja loogiseen/käytännönläheiseen päättelyyn sekä arkipäiväiseen yhteisesti koettuun käsityksemme maailmasta⁴. Yhteisen käsityksemme maailmasta on oltava suurin piirtein samankaltainen, intersubjektiivisesti⁵ samankaltaisesti koettu, jotta voimme kollektiivisesti tuomita toisen ryhmän ajattelun ja toiminnan epärationaaliseksi. Suomen kaltaisessa kansallisvaltiossa (ainakin toistaiseksi kansallisvaltio) maailmankuvamme on lähtökohtaisesti samankaltainen ja ilmenee kulttuurisesti konstruoituina, perittyinä ja opittuina tapoina toimia sekä ajatella huolimatta ulkoisen toimintaympäristömme muutoksista.

Käytännönläheisempi rationalismikäsitys tunnistaa rationalismin tieteenfilosofisen ”ajatusleikin” ja globaalin normatiivis-idealistisen tulevaisuuden muutostarpeen, mutta selviytyäksemme tämän hetken kansallisista haasteista meidän täytyy pysäyttää subjektiivinen, filosofinen ajatusleikkimme yhteiskuntatieteellisesti käytännönläheisemmälle tasolle. Jos otamme lähtökohdaksemme pragmaattis-konstruktivistisen uskomuksen siitä, että jaamme yhteisöllisesti samassa kulttuurisessa kontekstissa samankaltaisen käsityksen maailmasta ja todellisuudesta, päädymme asetelmaan, jolloin voimme edellyttää, että teemme yhteisönä samankaltaisia päätöksiä samankaltaisella uskomus- ja identiteettipohjalla⁶. Tällöin voidaan siis todeta, että mikäli suomalaiset tuntevat uskomus- ja identiteettipohjaltaan kuuluvansa Länteen, Nato-

4 Searle (10 January 2005). Searlen mukaan ei ole objektiivista totuutta. Meidän tulee siis kysyä: millä ehdoilla me kaikki voisimme hyväksyä jonkin asian ”tarpeeksi todeksi” hyväksyäksemme sen ”totuudeksi”: ”Do not ask, What is truth? But ask, Under what conditions do we say of a proposition that it is true? Do not ask, What is a number? But ask, How do numerical expressions function in actual mathematical practise”.

5 Intersubjektiivisuudella tarkoitetaan ideoita, uskomuksia ja käytännön toimintatapoja, mitkä meihin ovat iskostuneet toisistamme riippumatta samankaltaisena. Intersubjektiivisuus ei ole siis sopimuksenvarainen tila, vaan mentaalinen tila, jossa ajattelumme, käsityksemme ja uskomuksemme ovat toisistamme riippumatta samankaltaisia.

6 Buchler, Justus (toim.) (1955), s. ix–xiv. Ideoiden ja tunteiden habituotuminen pyrkii leviämään kulttuurin sisällä ja tulemaan yhä yleisemmäksi (habituatio ja intersubjektiiviset ideat).

jäsenyys olisi kollektiivisesti rationaalinen valinta, koska suurin osa läntisiksi identifioimistamme valtioista kuuluu Natoon ainakin löysänä arvoyhteisönä. Emmekö siis halua kuulua Länteen? Olemmeko edelleen liian kiinnittyneitä vanhaan, tuttuun ja perinteiseen kylmän sodan diskurssiin, minkä mukaisesti ”näin naapurissa” oli ainoa hyväksytty mediaformaatti, sisältäen vain ylistäviä lausuntoja Neuvostoliiton kukoistavasta kulttuurista ja Naton sekä Yhdysvaltojen pahuudesta?⁷ Onko kansakuntamme narratoitu kulttuurisesti niin ”kylmän sodan veteraaneiksi”, että me emme uskalla Nato-jäsenyydellä viedä ”paluuprojektiamme Länteen” päätökseen, vai olemmeko jo valmiita kosmopoliittisempaan identifioitumiseen?

2 Strateginen kulttuuri ja habituoituminen menneeseen

Strateginen kulttuuri on perinteisesti ymmärretty luonteenomaiseksi kansallisen kulttuurin osaksi, tavaksi hahmottaa valtion käsitystä sotilaallisen voiman hyödyllisyydestä kansainvälisissä, valtioiden välisissä suhteissa⁸. Strategisessa kulttuurissa on kyse ”erityislaatuista valtio-keskeisistä uskomuksista, asenteista ja käytännöistä, mitkä ovat kehittyneet ajan kuluessa”. Poliittinen ja sotilaallinen eliitti omina strategisina yhteisöinä voivat olla uskomuksiltaan ja asenteiltaan homogeenisia tai heterogeenisia.⁹ Historian myyteillä ja ”tarinoiduilla totuuksilla” on usein pakottava sosiaalinen ulottuvuus; ihmiset kulttuurisina yksilöinä ja erityisesti strategisten osakulttuuriensa jäseninä ovat ainakin hypoteettisesti kansallisten myyttiensä ja narratiiviansa ”vankeja”; ne pyrkivät säilyttämään ja hakemaan olemassaolonsa oikeutuksen edellisten sukupolvi- en välittämistä myyteistä, historiallisista analogioista ja ”historian opetuksista”¹⁰:

“Remember the Maine’, remember the Boyne’ (the battle of 1690 between Protestants and Catholics in Ulster), ‘remember St Vitus’ day’ (1389, battle of Kosovo), ‘remember Auschwitz’, ‘never again must Masada fall’ etc. – all those exhorta-

7 Kts. Kiljunen 30.11.2007.

8 Johnson 2006, s. 5. Johnsonin mukaan ”Strategic culture is that set of shared beliefs, assumptions and modes of behaviour, derived from common experiences and accepted narratives (both oral and written), that shape collective identity and relationships to other groups, and which determine appropriate ends and means for achieving security objectives.”

9 Kts. esim. Hasenclever, Mayer, Rittberger 2001, s. 149. Strateginen yhteisö voidaan käsittää myös epistemiseksi yhteisöksi: ”network of professionals with recognised expertise and competence in a particular domain and an authoritative claim to policy-relevant knowledge within that domain or issue-area.”

10 Kratochwil 2006, s. 17. Kts. myös Gray 1999, s. 55. Grayn mukaan ”Culture shapes the process of strategy-making, and influences the execution of strategy.” Kts. myös Johnson (2006), s. 18. Johnsonin mukaan ”Traumatic historical events are particularly important as they often imprint a nation’s social psychology. In addition, tracking interactions with other nations over time often reveals themes and consistent patterns of behaviour.” Katso myös Forsberg ja Herd (2006), s. 29–30.

*tions refer to recollections of particular relevance to a given group, but they are at the same time powerful sources of obligations.*¹¹

Strategisen kulttuurin esitti käsitteenä ehkä ensimmäisen kerran Jack Snyder vuonna 1977. Hän yritti selittää, miksi yhdysvaltalaisen ja neuvostoliittolaisten eliittien käsitykset ydinasestrategiasta olivat niin erilaisia¹². Snyder ja hänen seuraajansa (*”ensimmäinen sukupolvi”*) viittasivat strategisella kulttuurilla kansalliseen organisaatiokulttuuriin kognitiivisena ja kollektiivis-ontologisena perustana (miten maailma voidaan käsittää yhdessä samankaltaisena) ja väittivät, että yhdysvaltalaisen ja neuvostoliittolaisten eliittien eroavaisuudet johtuivat *”ainutlaatuisista makro-ympäristöön liittyvistä tekijöistä, kuten esimerkiksi syvään juurtuneista historiallisista kokemuksista, poliittisesta kulttuurista ja maantieteestä.”* Johtopäätöksensä nämä tutkijat esittivät tarpeen löytää yhteinen perusta, jotta rationaalista dialogia ydinasearsenaaleista ylipäätään voitaisiin käydä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä.¹³ Ensimmäinen sukupolvi käsitti strategisen kulttuurin myös toiseuteen liittyvänä kysymyksenä, minkä mukaisesti siviilien ja sotilaiden roolit sotilasstrategian ja doktriinien muotoiluissa olivat tärkeitä analysoitavia kokonaisuuksia. Snyderin mukaan neuvostoliittolaisesta strategisesta kulttuurista puuttui selvä toiseuteen liittyvä raja-aita sotilaiden ja siviilien välillä, mikä mahdollisti sotilaiden omaksua ja laatia vain sotilaallisia tarkoituksia palvelevia doktriineita; esimerkiksi puolustusministerit olivat samalla palveluksessa olevia sotilaita¹⁴. Tämä ongelma on ainakin läntisissä liberaalidemokratioissa vältetty asevoimien *”siviilivalvonnalla”*.

”Ensimmäisen, toisen ja kolmannen sukupolven” strategisen kulttuurin tutkijat jatkavat käsityksen päätöksenteon sosiaalisesta luonteesta, mutta *”toisen sukupolven”* tutkijat jättivät analyysistaan pois materiaalien tekijöiden, kuten maantieteen, merkityksen ja korostivat eliittien valtaa strategioiden laadinnassa. *”Kolmannen sukupolven”* tutkijat, kuten Elizabeth Kier, ovat keskittyneet kapea-alaisesti tapaustutkimus-tyyppisiin strategisiin päätöksiin¹⁵. Muutokset esimerkiksi kansakunnan so-

11 Kratochwil 2006, s. 17.

12 Snyder 1977, s. 8. Snyderin mukaan *”Strategic culture can be defined as the sum of ideas, conditioned emotional responses, and patterns of habitual behaviour that members of a national strategic community have acquired through instruction or imitation and share with each other.”* Kts. myös Desch 1998, s. 152.

13 Johnston 1995, s. 36.

14 Snyder 1977, s. 30; Kier 1996, s. 188. Kts. myös Johnston 1995, p. 32. Johnstonin mukaan tuon ajan amerikkalainen strateginen kulttuuri ei ollut sen parempaa: *”The United States ... tended to exhibit a tendency towards a sporadic, messianic and crusading force that was deeply rooted in moralism of the early republic and in a fundamental belief that warfare was an aberration in human relations.”*

15 Poore 2003, s. 284.

tilasdoktriinissa on "toisen ja kolmannen sukupolven" tutkijoiden mukaan parasta ymmärtää kulttuurisesta perspektiivistä. Tällöin valtion tärkeiksi kokemat asiat eivät ole ikään kuin annettuja *a priori*, vaan kulttuuri ja merkitykset, jotka toimijat liittävät tiettyihin päätöksiin, muokkaavat toimijoiden tärkeiksi kokemia asioita. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, että ulkoisen toimintaympäristön muutoksen ja teknologisten innovaatioiden huomioimatta jättäminen yhdistyneenä kansalliseen kulttuuriseen habituaatioon (nykyisyyden legitimoiminen menneisyydellä), antaa meille paljon rikkaamman selityksen sille, miksi Saksa pystyi kukistamaan Ranskan vuonna 1940.

"Toisen sukupolven" tutkijat, kuten esimerkiksi Alastair Iain Johnston, esittivät, että kansakunnan symboliset myytit rajoittavat poliittisia eliittejä yhtä paljon kuin ne rajoittavat tavallisia kansalaisiakin. Eliittien käyttämät symbolit (ideat) ovat suunnattuja ryhmän muita jäseniä kohtaan, eli eliitit luovat oman sisäisen "virallisen kielensä", mikä sulkee pois sellaiset vaihtoehtoiset tulevaisuuden strategiat, jotka mahdollisesti haastaisivat kyseisten eliittien arvovaltaa ja vähentäisivät kyseisten eliittien vaikutusvaltaa tulevaisuuden maailmassa.¹⁶ Vaikka poliittiset eliitit olisivatkin kykeneviä emansipaatioon ja uusiin innovatiivisiin strategisiin linjauksiin, ne ovat myös syvään iskostuneiden kansallisten myyttien vankeja. Kansallisten myyttien (esim. "Suomea ovat puolustaneet aina vain suomalaiset; Naton jäsenyys ei ole siis lainkaan ajankohtaista, jos edes milloinkaan tarpeellista") avoin haastaminen voi olla poliittinen itsemurha, jos poliittiseen eliittiin kuuluva henkilö haluaa säilyttää paikkansa kansallisessa parlamentissa seuraavallakin vaalikaudella. Tällä on myös maailmanlaajuisista merkitystä sikäli, että jos kaikki poliittiset eliitit ovat kansallisten myyttiensä "vankeja", mitkä usein kytkeytyvät "Me vs. Nuo toiset" -asetelman ympärille, tulevaisuudelta ei ole paljon muuta odotettavissa kuin historiallisia myyttejä ja kansakunnan "poikkeuksellisuutta" korostavaa kansallismielistä paatosta kuten aiempinakin vuosikymmeninä ja vuosisatoina. Tämä ei tarkoita sitä, etteivät kansalliset ominaispiirteet ja kansalliset narratiivit olisi tärkeä osa kansallista egoa, mutta *menneisyyteen liiallinen tukeutuminen on aina ollut nationalismin tärkein voimavara, vaikka tulevaisuuden "parempi maailma" ehkä edellyttäisi enemmän verkottuvampaa ja suvaitsevampaa patriotismia*.¹⁷

"Kolmannen sukupolven" tapaustutkimuksista ehkä tunnetuin on Elizabeth Kierin "kulttuurinen tulkinta" Ranskan häviöstä vuonna 1940. Kierin mukaan Ranska kukistui paljolti Ranskan hajautuneen strategisen kulttuurin takia. Ranskan sotilas-

16 Johnston 1995, s. 57. Johnstonin mukaan "use of symbols by elites is directed at other members in the group", tarkoittaen, että "elites create an "official language" of discourse which excludes alternative strategies, undermines challenges to their authority, mobilizes support and otherwise upholds their hegemony in the decision process."

17 Johnston 1995, s. 39–41.

johto (kenraali de Gaulle) oli ehdottanut 100 000 ammattisotilaaseen perustuvan asevoiman luomista, jota täydennettäisiin (valikoivaan) asevelvollisuuteen perustuvalla järjestelmällä, koska sotilasjohto ei uskonut pelkän asevelvollisuusarmeijan kykenevän offensiiviseen sodankäyntiin. Kun Ranskan poliittiselle vasemmistolle asevelvollisuusarmeija edusti ”yhteisöllisyyden henkeä, tasa-arvoa ja ... vakuutusta Pretoriaanikaartin vaikutusvallan kasvua vastaan”, esimerkiksi Iso-Britannian poliittinen vasemmisto käsitti asevelvollisuuden suoraksi uhkaksi yksilön vapauksia vastaan sekä mannermaisen imperialismiin välineeksi. Ranskan poliittiselle vasemmistolle asevelvollisuusarmeijakin oli itse asiassa vastenmielinen, koska se halusi lyhentää asevelvollisuusajan kestoja; pidempi palvelusaika koettiin vaaraksi ”tasavaltalaisille vapauksille, toisin sanoen valtion sisäiselle rauhalle”¹⁸. Toisin kuin ranskalaisessa strategisessa kulttuurissa, saksalaisessa kulttuurissa asevelvollisuusarmeija käsitettiin yhtä kyvykkääksi offensiiviseen sodankäyntiin kuin ammattiarmeijakin. Kyseisissä olosuhteissa Ranskan sotilasjohto ei katsonut omaavansa kykyä offensiiviseen sodankäyntiin, minkä seurauksena se joutui omaksumaan puolustuksellisen strategian. Mutta lisäksi Ranskan sotilasjohto uskoi, että myöskään Saksan asevelvollisuusarmeijalla ei olisi offensiivista sotilaallista kykyä, sillä seurauksella, että Ranskan sotilastiedustelu jätti huomioimatta tiedusteluraportit, joiden mukaan Saksa tulisi käyttämään ”nuoria joukkoja” hyökkäysoperaatioidensa kärjessä.

Yleisesti ottaen kaikki mainitut ”sukupolvet” voidaan käsittää yhdeksi strategista kulttuuria analysoivaksi tutkimusperinteeksi; niiden erot ovat lähinnä painotuksissa.¹⁹ Valtioiden strategiset kulttuurit ja sotilasdoktriinit eivät määräydy toiminnallisesti vain valtion sisäisten (esimerkiksi valtion yleinen poliittinen kulttuuri) ja ulkoisten tekijöiden (esim. sodankäynnin vallankumous; RMA) perusteella, vaan heijastelevat syvempää kansallista identiteettiä, mikä tukeutuu narratoituun menneisyyteen ja kansallisiin myytteihin, joihin eliitit ja kansa ovat habituutuneet. Lähtökohtaisesti voidaan siis olettaa, että *menneisyyteen perustuva kansallinen identiteetti on usein määrävämpi tekijä strategisissa päätöksissä, vaikka eliitit ja kansa olisivat havainneetkin ulkoisen toimintaympäristön muuttuneen.*²⁰

18 Kier 1996, s. 208.

19 Kts. esim. Johnston 1995, s. 34 ja Snyder 1977, s. v. Johnstonin mukaan strategisessa kulttuurissa on paljolti kyse siitä, kuinka kansallisen turvallisuuspoliittisen eliitin yksilöt ovat sosiaalistuneet omaan kansalliseen strategiseen ajatteluun, jolloin strateginen kulttuuri ”is not fully responsive to others’ choices”. Snyderin mukaan tämän sosiaalistumisprosessin myötä ”a set of general beliefs, attitudes and behavioural patterns” with regard of e.g. military strategy or doctrine will achieve a state of ”semipermanence” that places it on the level of culture rather than mere policy.”

20 Ruggie 1998, s. 864 ja Adler 1997, s. 347. Katso myös Weldes 1996, s. 277 ja 282. Weldesin mukaan kansalliset intressit tarvitsevat poliittisen eliitin ja yleisön yhteisen kielen, jotta valtion toiminta voidaan legitimoida. Kansallisten etujen perusta on kuitenkin kansallinen identiteetti

3 Psykoanalyttinen identiteettiteoria ja uuteen identifioitumisen ongelma

Sigmund Freudin ja Jacques Lacanin psykoanalyttisia identiteettiteorioita on käytetty aiemmin metodeina ja niistä on haettu analogioita analysoitaessa esimerkiksi Venäjän ulkopolitiikkaa ja strategista kulttuuria²¹. Freudin psykoanalyttinen identiteettiteoria perustuu äidin, pojan ja isän suhteeseen. Esioidipaalisessa vaiheessa äidin ja pojan yhteys on rikkomaton kunnes poika havaitsee oman erillisyytensä ja erilaisuutensa (= menneisyyden narratiiveihin ja myytteihin juuttumisen analogia). Oidipaalisessa vaiheessa poika tulee tietoiseksi itsestään, äitinsä ja itsensä erillisyydestä sekä isänsä ja itsensä samankaltaisuudesta (= menneisyyden narratiivien ja uuden kokemisen tasapuolisen hyväksymisen analogia). Tässä vaiheessa poika voi kokea isänsä joko vaaralliseksi tai tasa-arvoiseksi kilpailijaksi äidin huomiosta (= uusi joko tunnustetaan ja hyväksytään tai sitä ei uskalleta tai haluta tunnustaa); poika voi siis jäädä esioidipaaliseen vaiheeseen (Oidipus-kompleksi) ja taistella äitinsä ”omistajuudesta” isänsä kanssa, tai hän voi muuttua kypsäksi yksilöksi ja ”hajauttaa” (decenter) alkuperäisen toimijuuden (esioidipaalinen poika) uudeksi toimijuudeksi, mikä hyväksyy alkuperäisen yhteyden äitiin, mutta samalla myös isä-hahmon tasa-arvoiseksi äidin huomion tavoittelijaksi.²²

Jacques Lacan täydensi Freudin teoriaa väittämällä, että egon²³ puolustaminen on geneettistä. Egon muodostumista on verrattu unien linnakkeeseen, jota yksilö haluaa epätoivoisesti puolustaa. Ihmiset, ja analogisesti kansakunnat, pyrkivät löytämään oman identiteettinsä merkityksellistämällä egonsa yhä uusilla ominaisuuksilla, mitkä erottavat egon muista toimijoista (esim. liberaalidemokraattinen, nainen, mies, rationaalinen jne.), mikä saattaa johtaa hysteeriseen, jopa vainoharhaiseen ”ego-linnakkeen” puolustamiseen²⁴. Näin esimerkiksi Freudin psykoanalyttisen identiteettiteorian mukaan Venäjän voidaan tulkita jääneen esi-oidipaaliseen vaiheeseen; se ei ole jättänyt myyttistä ”äiti-Venäjää” taistellen kaikkia uusia haasteita vastaan (erityisesti ”Länttä” vastaan), mitkä vaarantavat alkuperäisen, habituoituneen ja reifioituneen, turvallisen myytti- ja narratiiviperustan. Lacanin identiteettiteorian mukaan Venäjän voidaan lisäksi katsoa narratoineen uusia nationalistisia identiteettikerrostumia (esim. Venäjän historiallinen kohtalo yhdistää maailman suuret sivilisaatiot), mitkä itse asiassa eristävät Venäjää yhä enemmän muista (erityisesti ”Lännestä”).²⁵

21 Katso esim. Heikka 1999, s. 57–108.

22 Freud 1959 [1922], s. 37–38.

23 Katso lisää ego/self -keskustelusta esim. Mead 1992, s. 182. Katso myös Berger ja Luckmann 2005, s. 147 sekä Paden 2003, s. 29. Padenin mukaan ihmiset syntyvät yhteisöihin, jotka antavat heille linssit, joiden mukaan maailmaa hahmotetaan ja tulkitaan symbolisesti.

24 Lacan 1977 [1966], s. 5 ja 17. Kts. myös Miller 1999, s. 119.

25 Heikka 1999, s. 57–108.

4 NATO ja Suomalaisen strategisen kulttuurin psykoanalyysi

Freudin identiteettiteoriaa mukaillen suomalaisesta strategisesta kulttuurista ja Nato-diskurssista on löydettävissä ainakin kolme erilaista näkökantaa: ”esioidipaallinen muumisuomalaisuus”, ”oidipaallinen kaappiatlanttisuus” ja ”jälkioidipaallinen kantilaisuus”²⁶. Diskurssi, jota näiden näkökantojen edustajat käyvät, sisältää joko implisiittisiä tai eksplisiittisiä kannanottoja mahdollisesta tai mahdottomasta identifioitumisesta uuteen (Nato-jäsenyys ja Suomen täydellinen integroiminen Länteen) sekä uuden hyväksymisestä tai kieltämisestä, ottamalla kantaa vanhaan (Venäjän maantieteellinen ja historiallinen haaste, itsenäinen puolustus, yleinen asevelvollisuus ja alueellinen puolustusjärjestelmä). Lacanin teorian mukaisesti suomalaisesta Nato-diskurssista on löydettävissä piirteitä myös uuden välttämisestä kehittämällä jatkuvasti uusia määritelmiä Suomen vanhaan tukeutuvalle turvallisuuspoliittiselle linjalle²⁷; ”äidin rinnoilla on mukava makailla, vaikka isä voisi tuoda uusia virikkeitä ja dynamiikkaa elämään.” Nämä kaikki kolme suomalaisen strategisen kulttuurin ilmentymää ja ”rationaalisuuslinjaa” esiintyvät, ei ainoastaan poliittisen ja sotilaseliitin keskuudessa, vaan myös koko kansan keskuudessa.

”Esioidipaallinen muumisuomalaisuus”

”Esioidipaaliseen muumisuomalaisuuteen” kuuluu havainto Suomen olevan osa suurempaa kokonaisuutta, mutta myös reifioitunut käsitys siitä, että elämää voisi ikään kuin jatkaa välittämättä suuremmasta kokonaisuudesta. ”Esioidipaalit” eivät tunnusta eksplisiittisesti Venäjän olevan uhka. He kokevat tärkeäksi koko maan puolustamisen asevelvollisuuteen perustuvalla asevoimalla, mutta eivät kerro ketä vastaan. ”Esioidipaalien” mukaan ainoastaan omaan apuun turvautuminen takaa loppujen lopuksi perinteisen suomalaisen eristyneen onnelan säilymisen tulevaisuudessakin. ”Esioidipaalit” ovat pseudo-realisteja, koska Suomi ei ole ennenkään pystynyt vastaamaan maailman pahuuteen ja arvaamattomuuteen vain yksin, vaikka ”esioidipaalien” maailmankuvassa saatetaan tällaisiin myytteihin ja narratiiveihin tukeutuakin. He ovat pseudo-realisteja myös, koska he eivät ota maailman arvaamattomuutta tosissaan; realistinen

26 Heikka 2004, s. 83–91. Heikka kutsuu ”esioidipaalien” ryhmää ”muumisuomalaisiksi” ja ”oidipaalien” ryhmää ”kaappiatlantisteiksi”, lainaten alun perin Tomas Riesin käyttämiä termejä. ”Jälkioidipaallinen kantilaisuus” on kirjoittajan omaa innovointia.

27 Kts. esim. Verkko uutiset 6.2.1998. Presidentti Ahtisaaren mukaan Suomen turvallisuuspolitiikan perusratkaisu on ”liittoutumattomuus ja yhteistyö Naton rakenteissa”. Kts. myös Puolustusministeriö 30.8.2005. Tuolloisen puolustusministerin, Seppo Kääriäisen mukaan Suomen turvallisuuspoliittinen perusratkaisu on: ”Suomi pyrkii takaamaan turvallisuutensa viisaalla yhteistyövaraisella ulkopoliitikalla, jota sotilaallinen maanpuolustus tukee. Lisäturvallisuutta tulee niin EU-jäsenyydestä kuin Nato-optiostakin. Unohtaa ei sovi kahdenvälisiä suhteita niin lähellä kuin kauaskin.”

käsitys omasta avusta tarkoittaa mittavaa lisärahoitusta sotilaalliseen puolustukseen, liikkuvampaa ja teknisempää taisteluvoimaa massan kustannuksella sekä yleisen asevelvollisuuden ja alueellisen puolustusratkaisun kriittistä tulkintaa²⁸.

”Esioidipaalisuuteen” kuuluu Nato-jäsenyyden kieltäminen, koska tällä hetkellä ei ole mitään perusteluita liittyä Natoon; ei ole ”esitetty sellaista perustelua, mikä edellyttäisi, että Suomen pitäisi liittyä Naton jäseneksi”, tai ei ole ”fundamentaalisia syitä, etteikö Natoon voisi joskus liittyäkin, mutta nyt se ei ole ajankohtaista.”²⁹ ”Esioidipaalien” ryhmä on valmis rajaamaan Nato-jäsenyyden pois myös seuraavalla vaalikaudella päätettävien asioiden listalta, ”jos kansan enemmistö haluaa niin”³⁰. ”Esioidipaalisuuteen” kuuluvat myös raivonkohtaukset kun kiinnittymistä vanhaan arvostellaan ja kun uudesta puhutaan eksplisiittisesti mahdollisuutena. ”Esioidipaalisuuteen” kuuluu myös Naton ja Yhdysvaltojen moittiminen unilateralismista havaitsematta kuitenkaan sitä seikkaa, että juuri ”esiodipaaleja” itseään voidaan moittia unilateralismista. Nato-jäsenyyttä on ”esiodipaalien” mukaan siis vältettävä, koska unilateralistinen USA dominoi liittokuntaa. Mutta myös ”esiodipaalien” Suomi on unilateralistinen, koska liittoutumattomuus (unilateralismi) on nimenomaan liittoutumisen ja yhdessä tekemisen (multilateralismi) vastakohta.³¹ ”Esioidipaalisuuteen” kuuluu lisäksi ulkopoliittiseksi ja diplomaattiseksi ”viisaudeksi” koettu tarve olla ärsyttämättä ”Venäjän karhua” havaitsematta kuitenkaan sitä, että juuri tällä vältetään Venäjää itse kohtaamasta omia kansallisia myyttejään ja narratiiviansa totuusarvoa.

”Oidipaallinen kaappiatlanttisuus”

”Oidipaaliset kaappiatlantistit” ovat niitä suomalaisia, jotka korostavat suomen olevan osa suurempaa kokonaisuutta; Suomi on normaali länsimaa ja osa Länttä³². Heidän maailmankuvassaan Venäjä on edelleen potentiaalinen uhka tai ainakin haaste³³ Suomelle, mikä voi realisoitua pitkällä aikavälillä myös sotilaallisesti. ”Oidipaalit” ovat rationalisteja sanan käytännönläheisessä merkityksessä, koska uskovat yhdessä

28 Astikainen 25.4.2008. Esimerkiksi Puolustuselonteon seurantaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Juha Korkeaojan (kesk.) mukaan ”Vanhaa kalustoa pitäisi ylläpitää ja säilyttää varastossa isommalle porukalle, eikä pistää niitä myllyyn poistettavaksi”. ”Oidipaalien” linja on päinvastainen. Esimerkiksi puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala ”vähentäisi väkeä, hankkisi sille kunnan vehkeet ja työntäisi vanhentuneen tavaran silppuriin lisäämstä varastokuluja”. Tässä on kuitenkin havaittava, että ”monet reserviin siirtyneet kenraalit ovat enemmän Korkeaojan kuin Kaskealan linjoilla”.

29 Vesikansa 23.11.2007a, s. 23–27. Katso myös Astikainen 25.4.2008.

30 Helsingin Sanomat 1.5.2008.

31 Heikka 2004, s. 85–91.

32 Browning 2002, s. 47 ja 49. Christopher Browning on omissa tutkimuksissaan väittänyt Suomen kylmän sodan jälkeisen ajan ”Länteen palaamisen narratiivin” myytiksi; oikeammin kyse on ollut pyrkimyksestä pasta kotiin, ”Länsi-Euroopan perheeseen”.

33 Kts. esim. Häkämies 6.9.2007.

tekemisen voimaan, mihin kuuluu myös Suomen realistinen Nato-jäsenyys lähitulevaisuudessa. Nato-jäsenyyttä ei siis pidetä utopiana vaan konkreettisena mahdollisuutena (konkreettinen utopia). Suhteiden formalointi Natoon tulisi tehdä kuitenkin vasta kun maassa vallitsee tämän suhteen laaja konsensus. Suomen pitäisi "oidipaalien" mukaan nojata pääasiassa omiin puolustusmahdollisuuksiinsa, mutta joihin Nato toisi arvokkaan lisän. "Oidipaalitkaan" eivät juuri kritisoi yleistä asevelvollisuutta tai alueellista puolustusratkaisua, joiden hyötyjä puolustetaan kustannustehokkuudella, mutta he näkevät myös, että nykyisillä puolustusmäärärahoilla ei voida rakentaa yhtäaikaisesti tehokasta asevelvollisuuteen perustuvaa alueellista puolustusjärjestelmää ja kansainvälistä kriisinhallintavoimaa.³⁴

"Oidipaalit" ovat "kaappi-atlantisteja" sen vuoksi, että he katsovat yleisen mielipiteen jähmettyneen sotilaallisen liittoutumattomuuden kannalle. Kaapista ulostuloja on alkanut kuitenkin tulla yhä tiuhemmin. Esimerkiksi Ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja, Pertti Salolainen, on omien sanojensa mukaan jo "usean vuoden ajan puhunut ja kirjoittanut, että Suomen pitää liittyä Natoon hyvän sään aikana. Enää ei aurinko paisa, vaan ilmassa on tummia pilviä³⁵." Kaksi viimeisintä ulostuloa ovat puolustusministeri Kari Häkämiehen (6.5.2008) ja eduskunnan puhemiehen, Sauli Niinistön (9.5.2008) kannanotot Nato-jäsenyyden puolesta. Häkämiehen mukaan Suomen ja Ruotsin jäsenyys Natossa "olisi myönteistä sekä pohjoismaille että Natolle, ja olisi hyödyllistä myös Naton ja Venäjän suhteille". Lisäksi Häkämies katsoi ulostulossaan, että "Naton puolella osaava ja aloitteellinen pohjoismainen maaryhmä mielletäisiin myönteisenä asiana. Se ei myöskään väestöpohjaltaan noin 24 miljoonaisena kokonaisuutena olisi päätöksenteossa heittopussi". Niinistön mukaan "Suomen ei puolestaan kannata jäädä Nato-kehityksessä pussin pohjalle", koska useat muut EU-maat turvautuvat aina viime kädessä Natoon, ja koska "maailmassa tapahtuu juuri nyt valtioiden välillä suurta taloudellista ja sotilaallistakin uusjakoa." Niinistön ulostulossa on merkittävää sanoutuminen irti vetoamisesta Venäjän epävakauteen Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden päävaikuttimena, kun taas Häkämies näkisi kaikkien pohjoismaiden Nato-jäsenyyden tuovan lisäarvoa muutoinkin tiivistyvälle pohjoismaiselle puolustusyhteistyölle.³⁶

"Jälkioidipaalin kantilaisuus"

"Jälkioidipaalisella kantilaisuudella" tarkoitetaan tässä idealistista rationaalisuustulkintaa, minkä mukaisesti vanhaan eikä uuteenkaan identifioituminen toisi ratkaisua Suomen turvallisuuspoliittisiin haasteisiin. "Jälkioidipaaleilla" on globaali perspek-

34 Heikka 2004, s.83–84.

35 Vesikansa 23.11.2007b, s. 25.

36 Huhta 6.5.2008 ja Aamulehti 9.5.2008.

tiivä; ihmiskunnan ongelmat, kuten ilmaston lämpeneminen, ovat kaikkien yhteisiä ja niihin ei voida vastata identifioitumalla vanhaan tai/uuteen, tarvitaan vielä uudem-
paa, globaalia identifioitumista. ”Jälkioidipaalit” eivät ole kuitenkaan havainneet kan-
tilaisuuden pseudo-idealista ja egoistista luonnetta. Kantilaisuuden perusteeseihin
kuuluu asevoimien vähittäinen lakkauttaminen ja puuttumattomuus toisten valtioi-
den sisäisiin asioihin, mikä nyky maailmassa on ongelmallista.³⁷ ”Jälkioidipaalit” ovat
rationaalisuustulkintoissaan kuitenkin filosofisesti ajatellen oikeassa korostaessaan
ihmiskunnan kosmopoliittista ja globaalia vastuuta yhteisestä maailmastamme, mut-
ta käytännönläheisemmässä mielessä heidän rationaalisuustulkintansa ”ontuu”, sillä
esimerkiksi ilman omia asevoimia Suomikaan ei voisi osallistua yhteisiin ”talkoisiin”
maailman rauhoittamiseksi.

”Jälkioidipaalista” diskurssia on löydettävissä ainoastaan yksittäisten intellektu-
ellien blogeista tai kolumneista, ja tällöinkin lähinnä pyritään kritisoimaan vanhaa.
Esimerkiksi Vihreä Lanka -lehden kolumnissa todetaan 28.4.2008 seuraavaa:

”Puolustusministeriöstä vakuutetaan, että yleinen asevelvollisuus säilyy Suomes-
sa tulevaisuudessakin, mutta kenraalien fiksuimmisto tietää hyvin, että tämä ei pidä
paikkaansa. Tosiasiat ovat kaikkien tiedossa, mutta niiden ääneen sanominen on
monille kovin, kovin tuskallista. Suurimittainen maahyökkäys Suomen alueelle on
fantasiakirjallisuutta, jolla ei ole enää pitkään aikaan ollut vähäisintäkään yhteyttä
tämän päivän realistisiin turvallisuuskysymyksiin.”³⁸

Suomen poliittisesta eliitistä varmasti löytyy kantilaista idealismia, mutta turval-
lisuuspoliittisessa diskurssissa se ei ole ainakaan selvästi tunnistettavassa muodossa.
Tasavallan presidentin kannanotto, jossa hän kritisoi ”Nato-haukkoja ja sotilaallisen
liittoutumattomuuden vähättelijöitä”, voidaan ehkä tulkita kuuluvan ”jälkioidipaali-
liseen” Nato-diskurssiin, mutta myös ”esioidipaaliseen”³⁹. Tasavallan presidentin
selvä, avoin ja myönteinen suhtautuminen Suomen Nato-jäsenyyteen on katsottu
kuitenkin kaikkein ratkaisevimaksi tekijäksi, jos jäsenyydelle kansan keskuudesta
legitimointia haetaan⁴⁰.

37 Kant 2003 [1795], s. 7 ja s. 2–35. Kantin mukaan ”the natural state is one of war, which does not
just consist of open hostilities, but also of the constant and enduring threat of them. The state
of peace must therefore be established...”.

38 Tontti 28.4.2008.

39 Vesikansa 23.11.2007, p. 23.

40 Penttilä 2004, p. 106.

Johtopäätökset

Upseerit pitävät itseään helposti turvallisuuspolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä rationaalisina ja realisteina sekä syyttävät poliitikkoja ”politikoinnista” ja rationaalisuuden puutteesta. Mutta subjektiivisesti poliitikot ovat nimenomaan rationaalisia, jos heidän motiivinaan on säilyttää edustajanpaikkansa tekemättä liian radikaaleiksi arvioituja päätöksiä, esimerkiksi välttää puhumasta Natoon liittymisen puolesta, tai uskaltamatta supistaa puolustusvoimia vastaamaan nykyisiä rahavaroja ja sodan kuvaa. Toisaalta, jos poliittinen eliitti tarkastelee maailmaa kollektiivis-realistisesti ja rationaalisesti, sen tulisi tunnustaa, että meillä ei ole mitään muuta mahdollisuutta reagoida maailman pahuuteen ja arvaamattomuuteen kuin lisätä kansakunnan puolustusmäärärahoja ja/tai liittoutua, jotta kaiken varalta pystyisimme puolustamaan kuitenkin itseämme. Jos poliittinen eliitti tarkastelee maailmaa puolestaan kollektiivis-idealistsesti se tulisi tunnustaa avoimesti. Kollektiivis-idealistinen maailmankuva johtaa kuitenkin helposti johtopäätökseen, minkä mukaan asevoimat ei ole ratkaisu maailman haasteisiin, ja näin ollen puolustusvoimatkin voitaisiin lakkauttaa, minkä seurauksena säästyvät puolustusmäärärahat voitaisiin ohjata yhteiskunnan muille sektoreille. Käytännönläheisessä mielessä rationalismissa on siis lopulta kyse argumenttien johdonmukaisuudesta oman maailmankatsomuksen kanssa sekä rehellisyydestä tunnustaa ja argumentoida se avoimesti; muutoin emme pääse yhtenäisenä kansakuntana ”esioidipaalisesta vaiheestamme” kypsempään ”oidipaali- tai jälkioidipaali-vaiheeseen” koskaan.

Vaikka suurin osa suomalaisista vastustaa Nato-jäsenyyttä, vastustus johtuu paljolti strategisten yhteisöjemme (erityisesti poliittisen) kylmän sodan aikaisen narratiivin reifioituneesta luonteesta. Narratiivin sisältö oli poliittisesti pragmaattinen, mutta eettisesti arveluttava; Neuvostoliitto edusti hyvyyttä ja ystävällisyyttä, Yhdysvallat ja Nato pahuutta ja vihamielisyyttä. Tämä narratiivi reifioitiin suomalaisten mieliin, vaikka emansipoituneimmat yksilöt saattoivat naureskella narratiivin kaksinaismoralismia. Narratiivin todellinen sisältö oli kuitenkin Neuvostoliiton uhka, mikä on jäänyt samankaltaisena jäljelle Venäjän suhteen. Venäjän uhka merkityksellistä edelleen koko suomalaisen Nato-diskurssin ”herkkyyden”. Venäjän uhka merkityksellistä myös tukeutumisen perinteiseen yleiseen asevelvollisuuteen ja alueelliseen puolustusjärjestelmään. Molemmat ovat varmasti kustannus-tehokkaita ja maanpuolustustahtoa lisääviä elementtejä, mutta funktionaalisesti tulkiten sekä Nato-jäsenyyden välttely sekä yleisen asevelvollisuuden ja alueellisen puolustusratkaisun jatkuva mantranomainen ylistäminen ovat itsessään merkkejä syvemmästä suomalaisesta us-

komusmaailmasta; Venäjän uhkasta. Miksi turvallisuuspoliittisessa diskurssissamme muutoin esimerkiksi toistettaisiin, että Venäjä ei ole Suomelle uhka, jos se ei sitä ker-
ran ole? Eihän Ruotsinkaan tai esimerkiksi Etelä-Afrikankaan mainita tässä diskurs-
sissa muodostavan Suomelle uhkaa, ehkä juuri siksi, että Ruotsia tai Etelä-Afrikkaa
ei todellakaan koeta suomalaisessa uskomusmaailmassa uhkaksi. Nato-päätöksen
osalta joudumme siis aina lopulta kysymään, mihin me suomalaisina haluamme
kuulua ja keitä me oikeastaan olemme, samanaikaisesti käydessämme keskustelua
mahdollisen jäsenyyden hyödyistä ja haitoista.

Lähteet

- Aamulehti 9.5.2008. Puhemies Niinistö esittää Nato-kansanäänestystä. [www.aamulehti.fi/13.5.2008]
- Adler, Emanuel 1997. "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics". *European Journal of International Relations*, vol. 3 (3), 319–363.
- Astikainen, Arto 25.4.2008. "Korkeaoja valmis supistamaan armeijaa vain hyvin maltillisesti -Kaskealan ajama sadantuhannen sotilaan leikkaus on liian raju". *Helsingin Sanomat* [www.hs.fi/13.5.2008].
- Berger, Peter ja Luckmann, Thomas 2005. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Browning, Christopher, S. 2002. "Coming Home or Moving Home? – 'Westernizing' Narratives in Finnish Foreign Policy and the Reinterpretation of Past Identities". *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, vol. 37 (1), 47–72.
- Buchler, Justus (toim.) 1955. *Philosophical Writings of Peirce*. New York: Dover Publications.
- Desch, Michael, C. 1998. "Culture Clash – Assessing the Importance of Ideas in Security Studies". *International Security*, vol. 23 (1), 141–170.
- Forsberg, Tuomas ja Herd, Graeme, P. 2006. *Divided West – European Security and the Transatlantic Relationship*. The United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Freud, Sigmund 1959 [1922]. *Group Psychology and the Analysis of the Ego*. The United States of America: W.W. Norton & Company Inc.
- Fukuyama, Francis 1992. *The End of History and the Last Man*. England: Penguin Books.
- Gray, Colin, S. 1999. "Strategic Culture as Context: the First Generation of Theory Strikes back", *Review of International Studies*, vol. 25 (1), 49–69.
- Hasenclever, Andreas; Mayer, Peter ja Rittberger, Volker 2001. *Theories of International Regimes*. The United Kingdom: Cambridge University Press.
- Heikka, Henrikki 1999 "Beyond Neorealism and Constructivism: Desire, Identity, and Russian Foreign Policy", teoksessa Hopf, Ted (toim.) 1999. *Understandings of Russian Foreign Policy* (introduction). The United States of America: The Pennsylvania State University.
- Heikka, Henrikki 2004. "From Containment to N-Gagement: Atlanticism in a Network-Centric World", teoksessa Suominen, Terhi and Kytömaa Eero (toim.) 2004. *The United States and the World* (Occasional Papers – No. 4). Helsinki: Atlantic Council of Finland.
- Helsingin Sanomat 8.4.2008. Stubb: "Nato-optio Suomella yhä olemassa". [www.hs.fi/13.6.2008]
- Huhta, Kari 6.5.2008. "Häkämies: Kaikkien pohjoismaiden Nato-jäsenyys vahvistaisi yhteistyötä". *Helsingin Sanomat*. [www.hs.fi/13.5.2008]
- Häkämies, Kari 6.9.2007. *Finland: Similar Yet Different* (Puolustusministeri Kari Häkämiehen puhe CSIS:ssä, Washingtonissa). [www.defmin.fi/20.5.2008]
- Joenniemi, Pertti (toim.) 2006. *The Changing Face of European Conscription*. Great Britain: Ashgate.
- Johnson, Jeannie, L. 2006. *Strategic Culture: Refining the Theoretical Construct*. The United States of America: Defense Threat Reduction Agency Advanced Systems and Concepts Office.
- Johnston, Alastair, Iain 1995. "Thinking about Strategic Culture", *International Security*, vol. 19 (1), 32–64.
- Kant, Immanuel 2003 [1795]. *To Perpetual Peace – A Philosophical Sketch*. The United States of America: Hackett Publishing Company, Inc.
- Kier, Elizabeth 1996. "Culture and French Military Doctrine Before World War II", teoksessa Katzen-

- stein, Peter J. (toim.) *The Culture of National Security - Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Kiljunen, Kimmo 30.11.2007. "Saako Natosta keskustella?", *Uusi Suomi*. [www.uusisuomi.fi/29.5.2008]
- Kratochwil, Friedrich V. 2006. "History, Action and Identity: Revisiting the "Second" Great Debate and Assessing its Importance for Social Theory", *European Journal of International Relations*, vol. 12 (1), 5–29.
- Lacan, Jacques 1977 [1966]. *Écrits – A Selection* (käänt. Alan Sheridan). W.W. Norton & Company: The United States of America.
- Mead, George Herbert 1992. "Mind, Self, and Society – From the Standpoint of a Social Behaviorist", teoksessa Morris, Charles W. (toim.) *Works of George Herbert Mead – Volume 1*. United States of America: The University of Chicago Press.
- Miller, Jacques-Alain (toim.) 1999. *The Ethics of Psychoanalysis 1959–1960 – The Seminar of Jacques Lacan, Book VII*. The Great Britain: Routledge.
- Paden, William 2003. *Interpreting the Sacred – Ways of Viewing Religion*. The United States of America: Beacon Press.
- Penttilä, Risto, E. J. 2004. "Finland in the World: Neo-Neutrality or Membership in NATO?", teoksessa Suominen, Terhi and Kytömaa Eero (toim.) 2004. *The United States and the World (Occasional Papers – No. 4)*. Helsinki: Atlantic Council of Finland.
- Pettman, Ralph 2000. *Commonsense Constructivism or the making of world affairs*. The United States of America: M.E.Sharpe.
- Poore, Stuart 2003. "What is the Context?: A Reply to the Gray-Johnston Debate on Strategic Culture", *Review of International Studies*, vol. 29 (1), 279–284.
- Puolustusministeriö 30.8.2005. Puolustusministeri Seppo Kääriäisen alustus Ilmatorjuntaupserikursssi 17.:lle, Maanpuolustuskorkeakoulu. [www.defmin.fi/14.5.2008]
- Ruggie, John 1998. *Constructing the World Polity; Essays on International Institutionalization*. Great Britain: Routledge.
- Searle, John 10 January 2005. What is an Institution? EconomistsJOIE2.
- Snyder, Jack 1977. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*, R-2154-AF. Santa Monica: Rand Corporation.
- Stubb, Alexander 9.2.2007. "Nato-optio on pelleilyä", *Aamulehti*. [www.aamulehti.fi/13.5.2008]
- Tontti, Jarkko 28.4.2008. "Kansanarmeijaa ei enää tarvita", *Vihreä Lanka* [www.vihrealanka.fi/15.5.2008]
- Uusisuomi 8.4.2008. Stubb: "Nato-juna ei ole mennyt". [www.uusisuomi.fi]
- Verkkouutiset 6.2.1998. Presidentti Martti Ahtisaaren mielestä Suomella ei ole itsenäisyytemme aikana ollut hyviä suhteita kaikkiin naapurimaihimme. [www.verkkouutiset.fi/14.5.2008]
- Vesikansa, Jarkko 23.11.2007a. "Liittoutumattomuuden edut unohdettu", *Suomen Kuvalehti*.
- Vesikansa, Jarkko 23.11.2007b. "Sanailusta väittelyyn", *Suomen Kuvalehti*.
- Weldes, Jutta 1996. "Constructing National Interests", *European Journal of International Relations*, vol. 2 (3), pp. 275–318.